

Boekbesprekingen

ONDER REDACTIE VAN H. A. ARNLJOT, D. E. BARMES, L. K. COHEN, P. B. V. HUNTER, I. I. SHIP. Oral Health Care Systems. 218 pag. Quintessence Publishing Co., Ltd namens de World Health Organization, Genève 1985. Prijs \$ 22,50. ISBN 1 85097 001 7.

Dit boek beschrijft een multinationale studie naar de relatie tussen de structuur van verschillende systemen van tandheelkundige zorgverlening en de gebitstoestand in tien landen. Het verzamelen van de gegevens heeft zich over een periode van zeven jaar uitgestrekt van 1973 tot 1981. Nimmer eerder vond een dergelijk sociaal-tandheelkundig onderzoek plaats naar het effect van tandheelkundige zorgverlening. In de wandelgangen wordt dit onderzoek met 'ICS one' (International Collaborative Study) aangeduid. ICS II is in voorbereiding, waaraan ook Nederland zal deelnemen.

Een van de achterliggende gedachten voor het onderzoek was om met de uitkomsten de World Health Organization (WHO) behulpzaam te kunnen zijn bij het adviseren over te ontwikkelen systemen van tandheelkundige zorgverlening. Daarnaast bestond internationaal de behoefte aan gestandaardiseerde indicatoren waarmee het effect van zorgverlening gemeten kan worden. Medewerking aan dit onderzoek verleenden de WHO, de United States Public Health Service (USHPS) division of dentistry en de Fédération Dentaire Internationale (FDI).

In het boek worden achtereenvolgens de opzet van het onderzoek en de resultaten besproken. De gegevens worden overzichtelijk in 130 tabellen weergegeven. In het laatste hoofdstuk komen in de discussie enerzijds de tekortkomingen en zwakheden van het onderzoek aan de orde, anderzijds de invloed die dit onderzoek zowel op de tien deelnemende landen als ook op andere landen heeft uitgeoefend.

De betekenis van dit onderzoek voor tandheelkundig onderzoek en tandheelkundige zorgverlening kan zonder meer worden gezien als een internationale mijlpaal: het levert vele wetenswaardigheden en het vormt bij voorbeeld een zeer inspirerende bron voor onderzoeksvragen. Het boek kan derhalve een ieder die met tandheelkundige gezondheidszorg te maken heeft, worden aanbevolen.

B. M. van Amerongen, Amsterdam

A. G. CHOMENKO. Atlas zur Interpretation von Pantomographieaufnahmen der Kiefergesichtsregion. 296 pag., 219 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1987. Prijs ± f 215,—. ISBN 3 87652 540 3.

Dit boek is de Duitse versie van het werk 'Atlas for maxillofacial pantomographic interpretation', dat in de januari (1987)-aflevering van dit tijdschrift is besproken (Ned Tijdschr Tandheelkd 1987; 94: 19-20). Ondanks het feit dat deze versie ook 23 hoofdstukken omvat en 296 pagina's telt zijn de indeling en inhoud niet geheel gelijk. De inhoud is in zeven delen opgedeeld. Het eerste deel behandelt de basisprincipes van de tomografische panorama-opnametechniek; de beperkte beeldlaag, de onscherpte en vertekening zijn de belangrijkste onderwerpen. Het tweede deel beschrijft de beeldvorming bij de standaard-opnametechniek; daarin is de afbeelding van de normale anatomie opgenomen, alsmede de invloed van de plaatsing van de patiënt in het röntgentoestel. In het derde deel wordt een aantal gemodificeerde opnametechnieken beschreven. Het vierde deel is misschien wel het meest opmerkelijke deel; hierin wordt het nut van de panorama-röntgenfoto beschreven ten opzichte van intra-orale röntgenfoto's. De voor- en nadelen van deze opnametechniek voor diverse indicaties worden hierbij duidelijk. Met name de afbeelding van het kaakgewricht en de sinus maxillaris krijgen veel aandacht. Maar ook het nut bij fracturen wordt beschreven. Deel vijf behandelt de lokalisatie van objecten ten opzichte van elkaar met behulp van de panoramische röntgenfoto. Dit deel is in principe alleen toepasbaar voor de gebruiker van een Panorex-röntgentoestel. Het beschreven verplaatsingsprincipe is echter voor elke radiologische beeldvorming toepasbaar. De correctie van fouten, veroorzaakt bij de opname of bij het ontwikkelproces, komt in deel zes naar voren. Aan de hand van vele voorbeelden worden alle mogelijke foutenbronnen behandeld. In deel zeven wordt ten slotte een tiental patiënten beschreven, waarbij de tomografische panoramafoto bij de diagnostiek werd gebruikt. Ook hier wordt het nut van dit type foto naast de intra-orale röntgenfoto weer duidelijk gemaakt.

Het boek valt op door de grote hoeveelheid illustraties, die van zeer hoge kwaliteit zijn. De hoofdstukken bevatten relatief weinig tekst, waardoor zij voor de praktisch ingestelde lezer makkelijk toegankelijk zijn. De conclusie is dan ook gelijk aan

die van de boekbespreking van de Engelse versie: 'Het boek kan voor elke gebruiker van panorama-apparatuur, zowel specialist als algemeen-practicus, worden aanbevolen.'

L. V. Arnold, Marum

W. VAN OS. Evaluatie in het hoger onderwijs. 219 pag. Wolters-Noordhoff BV, Groningen 1987. Prijs f 39,50. ISBN 9001 674747.

Over onderwijs zijn erg veel vragen mogelijk. Deze vragen zou men als volgt kunnen samenvatten: Doen de opleiders het wel goed en zo ja, waarom doen de studenten het dan niet beter? Wie zich dit afvraagt gaat evalueren. Uit praktische en inhoudelijke overwegingen heeft de auteur gekozen voor een indeling in curriculum-evaluatie en cursusevaluatie.

In deel I, de curriculum-evaluatie, wordt vooral aandacht besteed aan allen die opdracht geven of krijgen voor een curriculum-evaluatie. De nadruk ligt op de organisatie ervan, de relevante vraagstellingen, de wijze van beantwoording en vooral ook de interpretatie van verkregen antwoorden, zo mogelijk op grond van beslissingsregels: minimumeisen waaraan moet worden voldaan. Deel II, de cursusevaluatie, is gericht op de individuele docent. Het accent valt in dit deel op het gericht zoeken naar feitelijke problemen binnen de eigen cursus. Deel III bevat een nadere toelichting op en uitwerking van de bij curriculum- en cursusevaluatie te gebruiken methoden en instrumenten. Het boek besluit met drie aanhangsels: de voornaamste wetteksten met betrekking tot de evaluatie van hoger onderwijs, enkele onderzoeksgegevens ten aanzien van verschillende methoden om de studielast te meten en ten slotte hetzelfde betreffende door studenten in te vullen vragenlijsten.

Het boek is zeer geschikt voor direct gebruik; men hoeft geen voorkennis te hebben over onderwijskundig onderzoek om met dit boek te kunnen werken. De inhoud is toegespitst op fundamentele evaluatievragen en op de methoden en middelen die daarbij horen. Het is opgezet als een gebruikersgids voor docenten en bestuurders. Er wordt veel nadruk gelegd op het formuleren van minimumeisen, criteria en normen waaraan het onderwijs moet voldoen. Kortom een efficiënt boek, aanbevolen!

A. C. M. van de Poel, Winsum

L. KUSSICK. Bone remodeling orthodontics by jaw repositioning and alveolar growth. 225 pag., 1017 ill. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, London, Berlin, São Paulo, Tokyo, Hong Kong 1987. Prijs ± f 150,—. ISBN 0 86715 158 7.

Na meer dan 30 jaar ervaring te hebben opgedaan met de toepassing van de zogenaamde 'bone remodeling'-apparatuur (BR) beschrijft de auteur in dit boek de toepassing en werkingswijze ervan. In principe kunnen alle vormen van sagittale en verticale afwijkingen, evenals een gedrongen stand in boven- en onderfront hiermee worden behandeld.

De BR-apparatuur bestaat uit een kunstharsplaat, zonder ankers, met een zeer hoge voorbeet. Wanneer de patiënt dicht bijt wordt de onderkaak naar ventraal geleid, waardoor de groei in de condylus wordt gestimuleerd. Zo zou dan een sagittale afwijking kunnen worden gecorrigeerd. Gelijktijdig wordt een verticale afwijking hersteld doordat bij deze apparatuur geen kunsthars aanwezig is tussen de occlusale vlakken. Doorgaans bevinden zich geen ankers aan deze apparatuur en ontleent het zijn retentie aan het feit dat zowel het boven- als het onderfront met 1 à 2 mm kunsthars is overkapt. Onder bepaalde omstandigheden is het echter noodzakelijk dat vaste apparatuur op het boven- of onderfront wordt aangebracht al of niet in combinatie met extra-orale apparatuur.

De werkingswijze zou berusten op een verandering in aanhechting van origo en insertie van diverse spieren, waardoor lokale botappositie wordt geïnduceerd ter plaatse van de apices van de gebitselementen en aan de labiale en buccale vlakken van boven- en onderkaak.

Uit de afbeeldingen - die overigens pover van kwaliteit zijn en 80% van het boek beslaan - van meer dan 150 behandelde patiënten, krijgt de lezer de indruk dat deze therapeutische benadering min of meer een panacee is voor iedere orthodontische afwijking. De auteur uit dan ook felle kritiek op de tot dusver vigerende opvattingen binnen de orthodontie, waarbij in veel gevallen vier premolaren worden geëxtraheerd, gevolgd door een behandeling met vaste apparatuur. Extracties geven volgens hem veelal aanleiding tot zogenaamde 'flat-faces' en na afbehandeling treedt meestal een recidief op, gepaard gaande met het opengaan van de gesloten extractie-diastramen.

Ook keert de auteur zich tegen de toepassing van functionele apparatuur omdat deze erg fragiel zou zijn, niet aanzet tot beenvorming, vaak uitvalt en aanleiding geeft tot kaakgewrichtsklachten.

Hoe indrukwekkend de resultaten van deze behandelmethode ook mogen zijn, toch dienen enkele duidelijke kanttekenin-

gen te worden vermeld. Het boek is uiterst klinisch gericht en mist duidelijk een wetenschappelijke basis. Dat de auteur het standpunt huldigt dat BR-apparatuur dusdanige botaanmaak kan opwekken dat zelfs ernstige compressies als het ware spontaan worden ontrafeld, dient ernstig te worden betwijfeld; dat ook goede resultaten zijn waar te nemen, tot ver na de puberteit, waardoor zelfs chirurgische ingrepen kunnen worden voorkómen, is uiterst dubieus.

Kortom een oeuvre dat in feite geen nieuwe gezichtspunten oplevert, veel leemtes vertoont en niet de moeite waard is om te lezen.

I. S. Markens, Amsterdam

R. B. KUITERT. Histologische veranderingen in het parodontale ligament en de gingiva gedurende de eerste 24 uur van orthodontische tandverplaatsing bij konijnen. 315 pag. Academisch proefschrift Vrije Universiteit te Amsterdam. Rodopi, Amsterdam 1988.

Dit proefschrift beschrijft de resultaten van een onderzoek naar de veranderingen in het parodontale ligament (PDL) gedurende de eerste 24 uur van orthodontische tandverplaatsing van permanent erupterende centrale bovensnijtanden van konijnen, met bijzondere aandacht voor de samenhang tussen deze veranderingen en de botafbrekende osteoclasten.

In de eerste 24 uur treden, mits een kracht van enige omvang wordt toegepast, aanzienlijke veranderingen in het PDL op, waaronder sterke oprekking en samendrukking van vezels en vaten. Dit in tegenstelling tot latere perioden van voortgaande tandverplaatsing, wanneer er een evenwichtstoestand van gestage ombouw is ontstaan.

Bij de opzet van het experiment werden het PDL en het alveolaire bot aan druk- en trekkrachten blootgesteld door centrale bovensnijtanden van konijnen met behulp van torsieveren uiteen te duwen, met een beginkracht van 50 gram gedurende perioden van 3, 6 en 24 uur. In totaal waren er zeven groepen met elk vijf konijnen.

Naast een controlegroep zonder veer werden er ook drie groepen konijnen gedurende 3, 6 en 24 uur voorzien van passieve, niet geactiveerde, veren. De tandverplaatsing werd geregistreerd met behulp van metingen aan gipsmodellen en gestandaardiseerde röntgenfoto's. De histologische veranderingen werden beoordeeld aan de hand van gestandaardiseerd gesneden coupes. De verwerking van het zeer omvangrijke aantal kwantitatieve gegevens vond gecomputeriseerd plaats.

Het bleek dat de toegepaste techniek voldoende tandverplaatsing teweeg

bracht, waarbij de tanden roteerden om twee assen. De vorm van de tanden en hun botsteun en de kwaliteit van de veren bleken goed te voldoen. De osteoclasten werden onderzocht op hun morfologische kenmerken.

Bij verwerking van de gegevens werden de zeven groepen onderling met elkaar vergeleken. Tot de meest opvallende resultaten behoorden de aanzienlijke veranderingen die passieve veren in het PDL teweeg brachten, zonder dat de tanden verplaatsten, en het feit dat veranderingen in het PDL, die als lichte beschadigingen konden worden aangemerkt, ook, zij het in geringe mate, bij controlekonijnen voorkwamen. Actieve veren veroorzaakten meer veranderingen dan passieve veren.

Samendrukking en oprekking van vezels en vaten onder invloed van actieve veren hebben na drie uur hun volle omvang al bereikt. Tussen drie en 24 uur namen alleen de ernst van de oprekking en samendrukking toe, terwijl de tandverplaatsing voortging. Vezel- en vaatveranderingen blijken een grote samenhang te vertonen. In gebieden met lichte compressie van het PDL blijkt vaatcompressie vaak eerder op te treden dan vezelcompressie. In die gebieden lijken de vaten als een soort stootkussen te functioneren. De echt ernstige beschadiging bleef zeer beperkt. Scheuring van bloedvaten werd zelden waargenomen.

Een belangrijke conclusie wordt in de eerste der bijgevoegde stellingen verwoord: 'Onder invloed van orthodontische tandverplaatsing neemt binnen drie uur het aantal actieve osteoclasten op de alveolewand toe.'

B. Z. Deenik, Heemstede

F. TENTI. Atlas of Orthodontic Appliances - fixed and removable. 356 pag., 1200 afb. Caravel, Genova 1986. Prijs f 158,—. In Nederland verkrijgbaar: Orthotec BV, 2e Dorpsstraat 63-63A, 3701 AA Zeist.

Zelden heb ik met meer genoegen de aandacht op een boek gevestigd dan nu op de creatie van Frederico Trenti. Het zijn niet alleen de informatie en de originele manier van didact, maar het is vooral de geest waarvan dit werk is doortrokken die mij bevalt. Zo draagt hij het boek op aan de kinderen van overal: 'Who are prepared to make some effort to have fine healthy teeth' en hij gaat door met 'with the hope that there may no longer be in the world, children for whom the problem of survival is more important than that of their teeth'.

De auteur biedt met een minimum aan tekst en een maximum aan illustratie een schat aan technische details. Met cartoons zijn droge elementaire wetten op smakelijke wijze gepresenteerd, ten einde de prak-

tische toepassing beter aan het geheugen te binden.

Na het demasqué van de reactie-krachten en de uitleg van zes fundamentele regels dient verder het bepaalde karakter van orthodontische acties tot leidraad: intrusie, extrusie, expansie, linguale-, distale en mesiaalwaartse bewegingen.

'Orthopaedische' therapie, bestrijding van gewoonten en ten slotte het vervaardigen van diverse hulpmiddelen geven een horizontale en een verticale doorsnee van alle mogelijke apparatuur. Niet alleen het bestaande wordt van goede raad voorzien, ook verse, frisse ideeën zijn getekend en toegelicht. Het boek getuigt van grote theoretische en praktische wijsheid. Graber heeft zich geleend voor het voorwoord, de tekst is gelouterd, bekritiseerd en aangevuld door velen met gezag uit de relatief beperkte wereld van de orthodontie.

Het is duidelijk: zij die zich voor de orthodontie interesseren en zij die hun definitieve draai ook na jaren nog niet gevonden hebben – en dit zijn er velen – moeten dit boek met aandacht bekijken en bestuderen. Er staat meer in dan men zou denken. En . . . begin bij de laatste bladzijden 363, 364 en 365.

C. Booy, Groningen

P. VAN DIJK. De kleine eigen praktijk. 80 pag. Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen, Zeist 1988. Prijs f 3,95. ISBN 90 9002055 1.

De auteur geeft in dit luchtig geïllustreerde boekje - op grond van zijn ervaringen in de huisartspraktijk - antwoord op de vraag welke gezondheidsproblemen mensen goed zelf kunnen behandelen. De lezer leert inschatten wanneer medische zorg zinvol is en wanneer op eigen kracht het gezondheidsprobleem kan worden opgelost. Daarvoor is kennis noodzakelijk over vaak voorkomende kwalen en die wordt in dit boekje - alfabetisch garanschikt op naam van de klacht - aangereikt. Ook de achtergronden van veel klachten worden belicht, zodat zelf kan worden ingeschat waar de grens ligt tussen zelf handelen en naar de dokter gaan.

B. Z. Deenik, Heemstede

R. MARXKORS. Funktioneller Zahnersatz. Zweckmäßige prothetische Versorgung. 3e herziene druk, 168 pag., 162 afb. Carl Hanser Verlag, München. Prijs DM 98,—. ISBN 3 446 14940 6.

Dit is de derde, herziene druk van een voor het eerst in 1975 uitgegeven boekje. Een bespreking van de tweede editie uit 1982, is

ook te vinden in dit tijdschrift (Ned Tijdschr Tandheelkd 1983; 90: 601).

Doel van het boek is richtlijnen te geven voor functioneel doelmatige tandvervanging in voorkomende gevallen van gebitsmutilaties. De inhoud is rond drie thema's gegroepeerd: behandelingsmiddelen, behandeladvies en therapieplanning. Achtereenvolgens komen zowel gangbare als obsoleete kronen, bruggen, partiële en volledige prothesen aan de orde. Op een aantal functionele eisen en op voor- en nadelen van de gepresenteerde restauratietypen wordt kort ingegaan. Bij de indicatie worden als uitgangspunten genoemd: herstel kauwfunctie, oraal welbevinden, esthetiek, nut versus schade en kosten, voorbereidende behandeling en nazorg.

De auteur gaat bij de specifieke therapievoorbeelden uit van de indeling in zeven mutilatietypen volgens Körber en ook aan de verkorte tandboog wordt relatief veel aandacht besteed.

De tekst is overzichtelijk ingedeeld en goed leesbaar. Alle afbeeldingen zijn in kleur en duidelijk, maar erg elementair. De literatuurlijst is beperkt.

Het is goed merkbaar dat Marxkors een prothetist van de Duitse school is, die open staat voor moderne ontwikkelingen. Hij benadrukt een parodontaal vriendelijke benadering, grondige voorbereidende behandeling en individueel aangepaste nazorg. Voor Duitse begrippen is hij terughoudend bij het indiceren van tandvervanging. Niet elk ontbrekend gebitselement behoeft te worden vervangen, vooral niet bij verkorte tandbogen. Gave pijlerelementen voor frameprothesen worden niet preventief van kronen voorzien.

Uiteraard kan in 168 pagina's slechts kort en oppervlakkig op de vermelde onderwerpen worden ingegaan. In Nederland zou dit boek voor vierde- en vijfdejaarsstudenten interessante stof zijn. De algemeen-practicus, die zijn kennis heeft bijgehouden, zal er weinig nieuws in vinden.

A. F. Käyser, Nijmegen

RECENSIE-EXEMPLAREN

1. P. J. VAN EIJL, C. P. L. F. CAPETTI, J. J. MERKX, J. N. VAN MUYDEN. Onderwijs in modulen. 174 pag. Wolters-Noordhoff, Groningen 1988. Prijs f 39,50. ISBN 9001 313809.

2. G. GRABER. Removable Partial Dentures. 216 pag. 843 afb. Color Atlas of Dental Medicine. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1988. Prijs DM 298,—. ISBN 3 13 71100 7.

3. L. I. GROSSMAN, S. OLIET, C. E. DEL RIO. Endodontic Practice. 371 p., 286 afb. Lea & Febiger, Philadelphia 1988. Prijs \$ 42,50,—. Elfde herziene druk. ISBN 0 8121 1070 6.

4. J. B. JACKSON, R. K. HILL. New Trends in Dental Practice and Associateship Arrangements. 258 pag. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, London, Berlin, São Paulo, Tokyo en Hong Kong 1987. Prijs \$ 29,—. ISBN 0 86715 193 5.

5. G. KOK, H. A. M. WILKE, R. W. MEERTENS. Voorlichting en verandering. 166 pag. Wolters-Noordhoff, Groningen 1987. Prijs f 35,—. ISBN 90 01 47920 0.

6. J. J. M. MESSING, C. J. R. STOCK. A colour Atlas of Endodontics. 274 pag. Wolfe Medical Publications Ltd., Singapore, London 1988. Prijs £ 60,—. ISBN 0 7234 0817 3.

7. ONDER REDACTIE VAN K. PAPE. Neue Erfahrungen in der Kiefer-Gesichtschirurgie bei Kindern und Jugendlichen. Acta chirurgiae maxillo-facialis, Bd. 9. 250 pag., 235 afb., 52 tab. Johann Ambrosius Barth, Leipzig 1988. Prijs DM 82,—. ISBN 3 335 00058 7.

8. W. REULAND-BOSMA. Periodontal disease in Down's syndrome. An Immunological disorder. 160 pag. Academisch proefschrift, rijksuniversiteit Groningen, 1988.

9. A. F. TRYON. Oral Health and Aging: An Interdisciplinary Approach to Geriatric Dentistry. 467 pag. PSG Publishing Company, Inc. Littleton 1987. Prijs £ 30,—. ISBN 0 88416 466 7.

10. J. H. VAN DER VEEN. Resin-bonded bridges in vitro and in vivo. 132 pag. Academisch proefschrift, rijksuniversiteit Groningen, 1988.

11. I. VAN DER WAAL, W. A. M. VAN DER KWAST. Oralpathologie für Zahnärzte. 392 pag., 355 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin 1987. Prijs DM 380,—. ISBN 3 87652 925 5.